GEORGE USCĂTESCU: O VOCE A EXILULUI CULTURAL ROMÂNESC

LUMINIŢA VLEJA

Cuvinte-cheie: *exil, cultură românească, literatură română, George Uscătescu*

„Distanţa-i pulbere, ca anii/Marii despărţiri. Definitivele rupturi zac în noi." (George Uscătescu, vol. *Thanatos*, *Din Poemele Tăcerii*, *Poemul IX*, p. 41)

În contextul literaturii române moderne exilul literar românesc ocupă în momentul de faţă un loc important, spre care se orientează cercetări şi publicaţii diverse, cursuri universitare etc. În acest context se poate vorbi de încercarea cercetătorilor de a identifica un model al literaturii exilului, de scriitori care se disting prin dorinţa de a se include într-un alt model cultural, sau, dimpotrivă, prin rezistenţa la acesta.

Literatura exilului românesc publicată în perioada regimului comunist a generat multe polemici, nefiind inclusă de la început în patrimoniul literar şi cultural românesc. Nici în ultimele ediţii ale *Istoriei literaturii române* de Nicolae Manolescu sau Alex Ştefănescu nu există capitole dedicate exilului, ci doar se menţionează în treacăt numele scriitorilor din exil, fără a se stărui asupra importantei lor contribuţii la istoria literaturii române. Reintegrarea acestor scriitori în circuitul literaturii naţionale este un act reparator şi firesc, cu atât mai mult cu cât unii dintre ei au fost scoşi cu brutalitate din istoriile literare sau trecuţi pur şi simplu sub tăcere. În tot mai numeroasele (re)evaluări ale criticii actuale făcute în legătură cu acest subiect se vorbeşte, extrem de sugestiv, despre „menirea pribe-

BDD-A13013 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:17 UTC)

gilor", „întoarcerea proscrişilor" (Nicolae Florescu), „spirite europene" (Mihnea Gheorghiu) etc.

Una dintre cele mai importante comunităţi de exilaţi români a trăit, după Franţa, Germania şi Statele Unite, în Spania sau în ţări din America Latină, unde s-au aflat fie ajunşi în timpul războiului civil spaniol între 1936-1939, fie în misiuni diplomatice în momentul izbucnirii celui de al doilea Război Mondial, fie veniţi cu următoarele valuri de emigranţi.

Din comunitatea românească aflată în Spania îi putem aminti pe Alexandru Busuioceanu, Alexandru Ciorănescu, Eugenio Coseriu, Aron Cotruş, Vintilă Horia, Aurel Răuţă, George Uscătescu. În ţări din America Latină[1] au trăit în exil lingviştii Eugeniu Coşeriu (Montevideo, Uruguay) şi Dumitru Găzdaru (Argentina), Vintilă Horia (Buenos Aires, Argentina), poetul Grigore Cugler (Peru), prozatorul Nicolae Petra (Mexic), intelectuali de marcă, fără de care nu se poate vorbi de o abordare completă, integrală a peisajului cultural românesc. Atât în Spania, cât şi în ţările din America Latină au existat presă, edituri, asociaţii culturale româneşti care, deşi în număr foarte mic, au promovat patriotismul românesc, „seva niciodată uitatei lor origini", „zestrea imposibil de distrus a culturii şi tradiţiilor în care au crescut"[2].

Este interesant de observat că mulţi dintre intelectualii români care au trăit în Spania şi în America Latină au avut cariere universitare remarcabile, ca, de exemplu, Alexandru Ciorănescu, (Universitatea din La Laguna, Insulele Canare), Vintilă Horia (Universitatea din Buenos Aires şi cea din Madrid), George Uscătescu (Universitatea Complutense din Madrid).

[1] Aflăm cum erau „distribuiţi" în anul 1972 românii în ţări ale Americii Latine consultând cartea Sandei-Valeria Moraru, *George Uscătescu – poet şi eseist*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012, p. 22: „200 în Chile, 2000 în Venezuela, 50.000 în Argentina, 200 în Peru."

[2] Mircea Anghelescu, *Cămaşa lui Nessus*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2000, p. 8. La pagina 6 a aceleiaşi cărţi găsim un portret dureros al intelectualului român exilat: „[...] exilatul se consumă între imaginea patriei de odinioară şi a ţării în care vieţuieşte, dar nu-i va fi patrie niciodată, oricât de aproape i-ar putea deveni aceasta [...]; ars de cămaşa exilului, muiată în darul divin dar ucigător al libertăţii, scriitorul din exil îşi caută vindecarea în scris".

BDD-A13013 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:17 UTC)

Dintre românii exilaţi în Spania, George Uscătescu merită o atenţie specială. Sanda-Valeria Moraru, într-un studiu monografic dedicat personalităţii lui Uscătescu, se ocupă de opera poetică şi eseistica acestuia, surprinzându-i, cu minuţiozitate, traseul universal. Acest traseu care, de fapt, conturează şi plasează opera lui Uscătescu în primul rând acolo unde îi este locul firesc: în contextul literaturii române moderne. Din capitolul VII al cărţii, *Pagini de corespondenţă edită*, aflăm foarte multe despre preocupările lui Uscătescu, despre cărţile şi articolele pe care le-a publicat, despre conferinţele sale, despre viaţa pe care a dus-o după sosirea în Spania, despre soţia sa, Consuelo Rubio (1928-1981), soprană spaniolă de renume internaţional care i-a fost mereu alături în încercările de a aduce cultura românească în centrul atenţiei poporului spaniol.

Cartea Sandei Moraru este, în realitate, o faptă de cultură necesară, care pune în lumină aspecte esenţiale ale întregii vieţi şi activităţi ale lui Uscătescu. Lăudabilă, migăloasă, munca Sandei Moraru este foarte importantă pentru cunoaşterea şi respectarea patrimoniului cultural românesc.

Ambasador al spiritului românesc, Uscătescu a obţinut cetăţenia spaniolă nu din dorinţa de a renunţa la cea română, ci din necesitatea de a călători, necesitate impusă de natura profesiei sale, dar în interiorul său tot român şi oltean a rămas. „În Spania a desfăşurat o bogată activitate didactică, la mai multe universităţi prestigioase. În anul 1947, a intrat în învăţământul superior spaniol, la Facultatea de Ştiinţe Politice din Madrid, unde a predat un curs despre statele Europei. Apoi, a predat filologie romanică la Universitatea din Barcelona, iar, din 1953, a devenit titular al Catedrei de filosofia culturii şi estetică de la Universitatea Complutense din Madrid, predând, desigur, filosofie şi estetică. În 1971, a devenit titularul Departamentului de filosofia culturii, estetică şi artă.”[3].

În Spania, regimul franchist era, de fapt, o dictatură de dreapta, de tip militar, totalitar, asemenea celui comunist, cu o ideologie bazată pe unitatea naţională, pe religie (cea catolică) şi pe lupta

[3] Sanda-Valeria Moraru, *op. cit.*, p. 33.

BDD-A13013 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:17 UTC)

împotriva comunismului. Aşadar, cu toate că a fost un om de cultură remarcabil, care s-a adaptat firesc la viaţa şi realităţile spaniole (a învăţat limba spaniolă foarte repede, mai mult din cărţi, cartea sa de căpătâi fiind *Viaţa lui Don Quijote şi Sancho* a scriitorului şi filosofului spaniol Miguel de Unamuno), nu a fost uşor pentru Uscătescu să schimbe un regim politic cu altul, iar dorul de ţară l-a simţit în permanaţă de-a lungul a ceea ce s-ar putea numi „cruciada anticomunistă". Iată ce scria el cu tristeţe în *El tiempo de Ulises* (Timpul lui Uise): „Timpul nostru este timpul lui Ulise, timpul exilului, al căutării neîncetate a căminului pierdut; timpul profundelor dorinţe omeneşti de singurătate. Timpul oamenilor fără patrie, cari, fără încetare, caută orizonturile mărilor legendare, malurile unei insule iubite, care este Patria."[4].

Luminând zone mai puţin cunoscute din viaţa şi opera intelectualului de marcă, studiul monografic al Sandei Moraru, *George Uscătescu – poet şi eseist*, oferă cititorului, după cum menţionam mai sus, o sinteză a operei unuia dintre cei mai prolifici scriitori români din exil. Cartea este cu atât mai interesantă cu cât, ocupându-se de identificarea specificului lui George Uscătescu la nivelul universului literar şi al limbajului artistic, analizează tematica poeziilor scrise de acesta. Tema pregnantă este cea a dualităţii, care i-a guvernat întreaga viaţă şi carieră: filosof şi poet, român şi spaniol. În volumele *Thanathos* (1970), *Dărâmat Ilion* (1972), *Melc sideral* (1974), *Memoria pădurii* (1977), *Millenarium* (1980), *Poezii* (1981), *Autobiografie* (1985) şi, în traducere realizată de autoul însuşi, în limba spaniolă, *Poemas de la Tierra perdida*. Tematica poemelor este diversă: exilul dureros, întoarcerea la origini, iubirea şi prietenia, natura, trecerea timpului, amintirile, singurătatea, dorul, melancolia, pesimismul, moartea, sfârşitul lumii, renaşterea spirituală, critica regimului comunist.

În semn de recunoaştere a meritelor sale şi a activităţii pe plan internaţional, Uscătescu a primit de-a lungul vieţii numeroase distincţii şi premii: titlul de Doctor Honoris Causa din partea mai

[4] *Idem,* p. 15.

BDD-A13013 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:17 UTC)

multor universităţi româneşti şi din străinătate, Premiul Naţional de Literatură al Spaniei „Menendez Pelayo” (1970) etc. În septembrie 1991 a fost ales membru de onoare al Academiei Române. Tot în 1991 Consiliul local al municipiului Cluj-Napoca i-a acordat Profesorului dr. George Uscătescu titlul de „Cetăţean de onoare al municipiului Cluj-Napoca”, dovadă a aprecierii faptului că aproape întreaga sa viaţă, trăită sub semnul dualităţii România-Spania, şi-a dedicat-o cultivării şi păstrării valorilor şi tradiţiei româneşti, pe care le-a integrat în universalitate dintr-un profund impuls al iubirii de ţară. Conectat în continuu la evenimentele din ţară, cauza românească a fost cea care l-a călăuzit în permanenţă: „Dacă activitatea mea corespunde unui model universal [...], acesta se datoreşte unui impuls profund al românului din mine.”[5]. Nimic mai impresionant şi mai grăitor pentru a valoriza o personalitate decât această coordonată esenţială a existenţei sale. Poate doar versurile celui care poate fi numit, pe bună dreptate, un poet universal: „Morminte dragi, morminte sfinte,/ Patria mea e un cimitir de ţară”[6].

Toate aceste contribuţii şi mărturii legate de literatura exilului, către care se îndreaptă din ce în ce mai des atenţia cercetătorilor în ultima vreme, sunt aspecte pe care orice comunitate modernă trebuie să le caute pentru a le înţelege şi integra în dinamica actuală a dezvoltării sale.

Bibliografie

Anghelescu, Mircea, *Cămaşa lui Nessus*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 2000.

Moraru, Sanda-Valeria, *George Uscătescu – poet şi eseist*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2012.

Uscătescu, George, *El tiempo de Ulises*, Editora Nacional, Madrid, 1963.

Uscătescu, George, *Thanatos,* Editura Colecţia Destin, Madrid, 1972.

[5] *Idem,* p. 40.

[6] George Uscătescu, vol. *Thanatos*, *Din Poemele Tăcerii*, p. 42-43.

BDD-A13013 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:17 UTC)

GEORGE USCĂTESCU: UNA VOZ DEL EXILIO CULTURAL RUMANO
(Resumen)

Cualquier sociedad moderna necesita conocer, recuperar e integrar en su patrimonio cultural la literatura del exilio. El fenómeno literario rumano del exilio es muy amplio y complejo. El presente artículo invita a indagar un campo ocultado hasta 1989 en Rumanía: los escritores rumanos contemporáneos del exilio, entre los cuales George Uscătescu (1919-1995) merece especial atención. Espíritu enciclopédico (Profesor universitario muy apreciado, ensayista, filósofo, especialista en Derecho, poeta), Uscătescu escribió la mayor parte de su obra en español, francés e italiano. Su poesía, sin embargo, la escribió en rumano y una selección de los más bellos poemas traducidos al español por el autor mismo fue publicada bajo el título muy evocador *Poemas de la tierra perdida.*

BDD-A13013 © 2012 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:01:17 UTC)